

Fabian ANDRUSZKIEWICZ

Uniwersytet Opolski, Polska

Olga CHYŻNA

Narodowy Pedagogiczny Uniwersytet w Kijowie, Ukraina

Determinanty współpracy studentów i wykładowców jako czynnik optymalizacji zawodowego przygotowania nauczycieli w Polsce i na Ukrainie

Zmiana paradygmatu edukacyjnego w rozwoju zawodowym nauczycieli wymaga przegrupowania priorytetowych treści kształcenia nauczycieli, reorientacji szkolenia metodycznego przyszłych nauczycieli w Polsce i na Ukrainie. Według B.Vulfsona „nie ma potrzeby rozpatrywania koncepcji w celu pokonania bezwładności procesu edukacji w szkolnictwie wyższym” [Вульфсон 2002: 3–14].

Celem polityki państwa w rozwoju edukacji jest stworzenie warunków do rozwoju osobistego i samorealizacji każdego obywatela Ukrainy i Polski, wychowania pokolenia ludzi będących w stanie skutecznie pracować i uczyć się przez całe życie w celu zachowania i zwiększenia wartości kultury narodowej i społeczeństwa obywatelskiego, rozwoju i wzmacniania suwerennego i niepodległego, demokratycznego państwa, państwa socjalnego i prawnego jako integralnej części europejskiej i światowej społeczności.

Podstawą dokładnego rozpatrzenia jednego ze składników metodycznego kierowania – współdziałania pedagogicznego pomiędzy wykładowcami i studentami – według W. Andruszczenko jest współdziałanie pedagogiczne jako środek dowolnego podsystemu kultury, jak i pomiędzy jej podsystemami, odbywające się we współdziałaniu osobowości; treść edukacji przyswaja się w procesie wysiłku twórczego człowieka [Андрущенко 2008: 10–18].

Współcześni psychologowie zaznaczają, że najważniejszy dla charakterystyki osobowości jest typowy dominantowy sposób stosunku do innych ludzi i do siebie. Współdziałanie wykładowcy i studentów jest jedną z produkcyjnych form działalności poznawczej, która jednoczy działalność edukacyjną i naukową, rozpatruje osobowościowe stosunki nie jak przeciwległe, a jak wzajemnie powiązane składniki, a działalność osobowościową jak determinowaną obiektywnymi czynnikami, które je zmieniają.

Współdziałanie pedagogiczne pomiędzy wykładowcami i studentami efektywnie funkcjonuje i rozwija się tylko pod warunkiem opanowania przez nich technologii nauczania projektowego kierującego proces edukacyjny na działalność samokształceniową i badawczą, bez której nie można stworzyć środowiska

oświatowego, w którym spełnia się kształcenie nowego typu fachowca – pedagoga-badacza przygotowanego do działalności innowacyjnej, uczestniczącego w pracy eksperymentalno-badawczej. Taka organizacja nauczania pozwala na zabezpieczenie nowej jakości przygotowania specjalisty, która odznacza się nie tylko gotowością absolwenta do stosowania w praktyce znanych sposobów rozwiązania problemów pedagogicznych, lecz i zdolnością do samodzielnego wyznaczenia nowych problemów i poszukiwania dróg ich rozwiązania.

Proces kształcenia kultury technologicznej w swoim rozwoju ma szereg etapów. Pierwszy to gotowość do aktywnego postrzegania i reprodukcyjnego użycia istniejących technologii pedagogicznych, metodycznych opracowań, standardowych sposobów rozwiązania zadań pedagogicznych. Drugi to gotowość do udoskonalenia, racjonalizacji, odnowy opanowanej wiedzy nowymi zadaniami, właściwościami działalności pedagogicznej. Trzeci to gotowość do twórczej indywidualności, stworzenia nowych, bardzo skutecznych technologii pedagogicznych, do zastosowania niestandardowych decyzji do rozwiązania zadań pedagogicznych. Funkcje metodycznego kierowania: motywacja, planowanie, organizacja, koordynacja, kontrola itp. spełniają się podczas obcowania i odpowiedniego stylu współdziałania.

W nauce ustalono, że organizm żywy ma właściwość samoregulacji. Mechanizm samoregulacji czyni takie przemiany w życiu człowieka, które organizują zachowanie i warunkują potrzebne działania. Każda emocja to wezwanie do działania albo jego odmowa. Regulacja zachowań emocjonalnych w działalności jest skierowana na aktywizację zdolności twórczych studentów, rozwój inicjatywy, dążenie do celu.

Dla współdziałania pedagogicznego bardzo ważny jest wybór stylu współdziałania. Styl współdziałania jak składnik metodycznego kierowania to jedność informacyjno-emocjonalna, która odbywa się w kierunku emocjonalnym i informacyjnym. Emocjonalny podporządkowuje się psychologicznym prawom, a informacyjny – logicznym. Obecnie wyznaczają trzy główne style: autorytarny (dyrektywny), demokratyczny (kolegialny), liberalny (niekonsekwentny, anarchiczny). Każdy z nich charakteryzuje się konkretnymi przejawami: formalnym (forma komunikacji) i pojęciowym (treść działalności).

Najbardziej pożądanym i sprzyjającym jest styl demokratyczny współdziałania wykładowcy ze studentami. Styl demokratyczny to podstawa i warunek efektywności współdziałania z zespołem i każdym jego członkiem. Jest to twórczy styl, który uwzględnienia rekomendacje naukowe, konkretne warunki i zadania, zdolności twórcze i możliwości każdej osobowości. Styl współdziałania jako jedna z charakterystyk człowieka może formować się i rozwijać w trakcie studiów dyscypliny edukacyjnej na podstawie uświadomienia indywidualnych głównych praw rozwoju i kształcenia systemu stosunków międzyludzkich.

Styl demokratyczny ujawnia się we współdziałaniu z kolektywem. Wykładowca wnosi cel działalności do świadomości każdego studenta, zachęca

wszystkich do aktywnego uczestnictwa w omawianiu procesu pracy, optymalnie dzieli obowiązki, uwzględnia indywidualne predyspozycje i zdolności każdego, zachęca do aktywności, rozwija inicjatywę. Swoje zadanie widzi nie tylko w kontroli i korekcji, ale i w kształceniu zdolności studentów do samorządu.

Styl autorytarny charakteryzuje się tym, że pedagog samodzielnie wyznacza kierunek działania grupy, korzysta z lakonicznego języka, przeważnie z intonacją administracyjną, która nie dopuszcza zaprzeczeń. Główne formy współdziałania to instrukcja, dyrektywa.

Styl liberalny jest stylem anarchicznym, obojętnym. Wykładowca nie wtrąca się do życia zespołu, nie jest aktywny; pytania rozpatruje formalnie, łatwo poddaje się innym wpływom, niekiedy nawet sprzecznym. Główne formy współdziałania to informacja, porada, prośba.

W.A. Kan-Kalik rozpatruje styl obcowania jako właściwość indywidualno-typologiczną współdziałania społeczno-psychologicznego wykładowcy i studenta, czyli jako obcowanie, w trakcie którego ujawniają się: właściwości komunikacyjne wykładowcy, charakter współdziałania między wykładowcą a studentami, twórcza indywidualność pedagoga i studenta, właściwości studenckiej grupy.

Analiza stylów współdziałania sprzyja utworzeniu kolejności procesu wykładania kursu specjalistycznego i wyznaczeniu szeregu etapów:

- modelowanie pedagogiczne przyszłego wykładowcy (etap prognostyczny),
- organizacja bezpośredniego współdziałania przedmiotowego w audytorium od początku zajęć (etap początkowy),
- kierowanie obcowaniem podczas wykładania dyscypliny edukacyjnej,
- analiza zastosowanego systemu obcowania.

Kultura obcowania, pedagogiczne współdziałanie w znacznej mierze zależą od kształcenia umiejętności retorycznych studentów (umiejętności działalności rozumowo-językowej i mówienia dialogicznego).

Retoryczne umiejętności to zdolności rozumowo-językowe, do których należą: obcowanie, zdolność do wypowiedzania myśli, zarządzanie myśleniem, które daje możliwość realizować siebie, swoje zdolności w przyszłej działalności zawodowej [Guilford 1967].

Wiadomo, że słowo jest uczynkiem, dlatego studenci, którzy stają się współnikami „myśli wykonawczej” wykładowcy, uważnie odbierają jego zawiadomienia informacyjne, wyodrębniają w nim potrzebny materiał edukacyjny.

Własną oceną wykładowca nie wiąże audytorium, a ostrożnie „zakłada” w podświadomości słuchaczy za pomocą zasobów retorycznych, lingwistycznych, psychologicznych, etycznych. Załącza do tego klasykę, przykłady retoryki, własną kulturę, artystyczny smak i intuicją, a główne dużą miłość i szacunek do studentów: „Serce – źródło elokwencji” (J.S. Mill).

Podwyższeniu efektywności sterowania metodycznego sprzyja udoskonalenie techniki pedagogicznej. Technika pedagogiczna wykładowcy w uzgodnieniu z treścią dyscypliny edukacyjnej zabezpiecza efektywne opanowanie

przez studentów wiedzy z cyklu wykładów, odkrywa drogi dla ich późniejszego samorozwoju.

W literaturze naukowej technikę pedagogiczną rozumie się jako całokształt ogólnych zawodowych umiejętności wykładowcy, który składa się z takich wzajemnie powiązanych i współzależnych składników, jak technika samokształcenia i technika samorealizacji.

Technika samokształcenia przewiduje stosowanie ogólnych sposobów działalności pedagogicznej. Wykorzystuje się ją do rozwiązania zadań pedagogicznych i kształtuje z dwóch wzajemnie powiązanych komponentów: orientacji samowychowania i techniki samouctwa.

Samowychowanie wykładowcy włącza działalność:

- konstruktywno-diagnostyczną (samopoznanie, samoprogramowanie),
- mobilizacyjno-komunikacyjną (samoaktywizacja, samowpływ).

Technika samouctwa wykładowcy kształtuje się z działalności:

- organizacyjno-metodycznej (organizacja własnej pracy, określenie zadań edukacyjno-wychowawczych),
- organizacyjno-dydaktycznej (kultura mówienia, plastyczna wyrazistość itp.).

Technika samorealizacji przewiduje stosowanie umiejętności i przyzwyczajzeń praktycznych, które wykładowca wykorzystuje w procesie pedagogicznym. Jest charakterystyczna do rozstrzygnięcia zadań pedagogicznych i składa się z dwóch wzajemnie powiązanych składników: techniki nauczania i techniki wychowania studentów.

Technika nauczania studentów obejmuje trzy komponenty: organizacyjno-diagnostyczny, organizacyjno-dydaktyczny i kontrolny.

Procesowi nauczania towarzyszy nieprzerwana wymiana informacji w trakcie przekazywania treści programowych. W działalności wykładowcy realizowane się takie etapy, jak: opracowanie planu przekazania informacji, dekodowanie informacji, ustalenie związku wstecznego.

Ważnym czynnikiem efektywnego nauczania jest pozycja wykładowcy wobec studentów, a w szczególności: zainteresowana, neutralna i indyferentna (obojętna). Wybór zainteresowanej pozycji przez wykładowcę w kierowaniu metodycznym jest bardzo ważnym wskaźnikiem udanego opanowania materiału, wiadomo jednak, że studenci często swój stosunek do wykładowcy przenoszą na dyscyplinę edukacyjną.

Technika edukacji studentów przewiduje rozwój ich osobowości i jakości zawodowych, stworzenie warunków na uczelni wyższej dla rozwoju ich potencjału twórczego.

Charakter działalności wykładowcy przy wykonaniu modułu kierowania metodycznego trzeba uzgodnić z wymogami nowego paradygmatu edukacji, jego odnową, poziomem rozwoju nauk, stanem edukacji pedagogicznej, zapotrzebowaniami społeczeństwa na specjalistów nowego typu. Współczesny system oświatowy wymaga od wykładowców-facylitatorów nie tylko przekazywania wiedzy, lecz także sprzyjania rozwojowi osobowości studenta. Wykładowca-

-facylitator według C. Rogersa jest otwarty, szczerzy, ma do studentów zaufanie, pragnie zobaczyć świat ich oczami, nie ma o kimś ostatecznego zdania. Rozwój osobowości studenta to główny cel działalności wykładowcy [Роджерс 1994: 71]. B. Górnicka podkreśla, że facylitacja pedagogiczna to działalność przyszłych nauczycieli skierowana na podniesienie efektywności nauczania uczniów w trudnych sytuacjach na zasadach wspierania i opieki, humanistycznego traktowania, zwłaszcza w kontaktach z uczniami ze specjalnymi potrzebami [Górnicka 2013].

W celu zapewnienia właściwego kierowania procesem metodycznym wykładowca powinien charakteryzować się również umiejętnościami administracyjnymi: gnostycznymi, konstruktywnymi, organizatorskimi, komunikacyjnymi. Gnostyczne administracyjne umiejętności to zdolność do analizowania procesu edukacyjno-poznawczego, ujawnienia w nim obiektów do kierowania; opracowywania treści dyscypliny edukacyjnej z uwzględnieniem takich zasad dydaktycznych, jak integracja i generalizowanie wiedzy, dobór i dyferencjacja wiedzy, orientacja na oświatowe standardy; dyferencjowanie jednolitych zjawisk na elementy strukturalne; ujawnienie i ustalenie łączników pomiędzy działalnością edukacyjną i pedagogiczną; oceny warunków, metod, środków i wyników wpływu administracyjnego; analizy i oceny sukcesów studentów na podstawie efektu rozwijającego.

Należy podkreślić, że współpraca naukowa pomiędzy Polską a Ukrainą jest szczególnie ważna, a zwłaszcza współpraca między instytucjami szkolnictwa wyższego ma szczególne znaczenie na obecnym etapie, gdzie uczelnie stają w obliczu zmian w europejskim systemie edukacji. Realizacja wspólnych projektów, badań naukowych i pedagogicznych, innowacyjność, mobilność akademicka stają się coraz bardziej istotnym wskaźnikiem rozwoju systemu edukacyjnego państwa.

Biorąc pod uwagę tendencje w rozwoju edukacji w globalnym środowisku, współpracę w dziedzinie edukacji i innowacji, wspólne projekty mogą stymulować rozwój gospodarczy Ukrainy. W celu harmonizacji statusu transgranicznych regionów służyć mogą do wzmocnienia pozycji na europejskim i światowym kontynencie [Болонський процес... 2004]. Ponadto interpretacja ta wymaga teoretycznych podstaw tworzenia obrazu naukowego świata przyszłego eksperta w dziedzinie kształcenia nauczycieli, a także badań marketingowych usług edukacyjnych w celu poprawy jakości wyższego kształcenia pedagogicznego.

Literatura

- Андрущенко В. (2008): *Інноваційний розвиток освіти в стратегії „українського прориву”*, „Вища освіта України” № 2.
- Бех В.П. (2009): *Технократизм у дискурсі проблем вищої школи : монографія*.
- Болонський процес: нормативно-правові документи* (2004): .
- Вульфсон Б.Л. (2002): *Мировое образовательное пространство на рубеже XX и XXI веков*, „Педагогика” № 10.

- Горський В.С. (2001): *Україна на порозі планетарної цивілізації*, „Практична філософія” № 2.
- Дем’янчук О. (2002): *Глобалізація сучасної вищої освіти: огляд сучасних світових проблем*, „Людина і політика” № 1.
- Роджерс К.Р. (1994): *Взгляд на психотерапию. Становление человека*,
- Górnicka B. (2013): „*Rodzicielski świat*” *matek i ojców wychowujących dziecko z niepełnosprawnością*, [w:] Brągiel J., Kaniok P.E., Kurcz A. (red.), *Rodzicielstwo w kontekście wychowania i edukacji*, Opole, 2013.
- Guilford J.P. (1967): *The Nature of Human Intelligence*, New York.

Streszczenie

W artukule postawiono tezę, że głównym zadaniem nauk pedagogicznych jest stworzenie prawidłowo funkcjonującego systemu edukacji zawodowej przyszłego nauczyciela, nakreślenie kierunków ukraińskich innowacji, jak również możliwości współpracy w tych sektorach ukraińskich i polskich nauczycieli.

W artykule poruszono również problem interakcji pedagogicznej jako społecznej i psychologicznej adaptacji i dostosowania procesu tworzenia i rozwoju osobistego przyszłego nauczyciela w kontekście globalizacji społeczeństwa opartego na wiedzy.

Słowa kluczowe: globalizacja, innowacje edukacyjne, standardy edukacyjne.

Determinants of Cooperation of Students and Faculty as a Factor in Optimizing Professional Preparation Teachers in Poland and Ukraine

Abstract

This article deals with the problem of the professional education of the students who are studying at the Pedagogical University. It is important today that the main task of the pedagogical science is to make system of the professional education of the future teacher. The main directions of the national priorities Ukrainian innovations and their importance for the Polish education system, as well as cooperation opportunities in these sectors of the Ukrainian and Polish teachers. The practical significance of the results determined by the effectiveness of the proposed approach in thinking about education policy, its structural elements, the directions of its influence on the development of a knowledge society, knowledge-economy of the individual.

Keywords: globalization, educational innovations, educational standards, the European educational space.